

Басиста І.В.

*професор кафедри
кримінально-правових
дисциплін та ОРД
Прикарпатського
факультету НАВС, доктор
юридичних наук, доцент*

Basysta I.V.

*professor of the Department
of Criminal Law courses,
Precarpathian faculty of
National Academy of Internal
Affairs, Doctor of Law,
Associate Professor*

МІСЦЕ ТА ЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ У ДОКАЗУВАННІ

У професійній діяльності фахівців документально-інформаційної сфери суспільства одним із найпоширеніших є поняття «документ». Про нього йдеться, коли розглядають основні процеси, з яких складається праця бібліотекаря, бібліографа, працівника науково-інформаційної установи, архіву, музею та багатьох інших. Тому виникає нагальна потреба у науковому розгляді як самого визначення терміна «документ», так і тісно пов'язаних з ним понять, що позначають процеси та операції створення, опрацювання та використання документів у різних сферах суспільної діяльності. Визначення та класифікація документів набувають не тільки наукового, а й суто практичного значення. Звичайні, побутові уявлення про документ і його види недостатні для організації діяльності інформаційних установ. Тому нині велике значення надається розвитку та викладанню загально професійної для працівників сфери соціальних комунікацій дисципліни «Документознавство», яка здатна забезпечити єдність у розв'язанні багатьох питань, пов'язаних із визначенням, класифікацією та характеристикою документів [1, с.11-12].

Документи використовуються у різних галузях людської діяльності, ділянках знань, сферах життя. Вони є об'єктом дослідження різних наукових дисциплін, тому поняття «документ» багатозначне і залежить від того, у якій галузі й для чого він використовується [2, с.26].

У кримінальному провадженні документи теж займають чільне місце, адже відповідно до частини 2 статті 84 КПК документи є процесуальними джерелами доказів.

Поняття «документ» у наш час є найпоширенішим у науках, що вивчають різні способи зберігання та передачі в суспільстві знання або інформації. Є безліч визначень документа, які зафіксували певні уявлення

про нього. У першу чергу слід звернутися до емпіричних уявлень із цього приводу, які виникли як наслідок або підсумок спостережень, як узагальнення багатьох реальних явищ, але не як наслідок теоретичного пізнання, для якого потрібні певні методологічні засади, теорія, яка б пояснювала смисл та походження явища. Перш за все документ уявляється як певна річ, як «матеріальний об'єкт» або «субстанціальний» носій інформації. Тобто документ – це річ, яку можна побачити, до якої можна доторкнутися. По-друге, документ – це річ, яка має в собі яку-небудь інформацію, тобто документ може щось (певне знання) передати тому, хто буде знайомитися з ним, вивчати його, читати чи іншим чином «споживати інформацію». Документ потрібний людині саме для того, щоб ознайомитися з цією інформацією. З іншого боку, документ створюється людиною для того, щоб зберегти певне знання в часі та передати його іншим людям (споживачам інформації). Для того, щоб передати інформацію за допомогою документа, людина використовує різні засоби. По-перше, обирає ті матеріальні об'єкти, речі, що можуть бути «речовинним носієм» інформації. По-друге, встановлює, яким способом можна «закріпити інформацію» на даному носії. По-третє, розробляє способи видобування інформації з цього носія [1, с.15-16].

Аналіз різноманітної літератури, що стосується тлумачення значення поняття «документ», дає можливість зробити висновок про те, що для різних учених у різних контекстах, різних науках поняття «документ» має різний обсяг. «Обсяг поняття» - це «клас узагальнених у понятті предметів». Обсяг поняття взаємопов'язаний зі «змістом поняття», тобто «сукупністю (звичайно істотних) ознак, за якими проведено узагальнення і виділення предметів у даному понятті». Різні значення поняття «документ» мають спільне підґрунтя: найширше значення поглинає, охоплює всі інші, менш широкі [1, с.18].

З латинської *documentum* означає вірець, посвідчення, доказ [2, с.26]. Енциклопедичний словник трактує документ як:

- письмовий акт, здатний служити доказом юридичних відносин або юридичних фактів, що спричиняють правові наслідки;
- офіційне посвідчення особи (паспорт, трудова книжка тощо);
- достовірне історичне письмове джерело;
- матеріальний об'єкт, у якому міститься певна інформація (наприклад, перфораційна картка) [3, с. 538].

Документ – це результат відображення конкретної інформації на спеціальному матеріалі за визначеним стандартом чи формою. Документи мають правове значення, оскільки є засобом засвідчення та доведення

певних фактів. Вони також використовуються як джерела та носії інформації. А в управлінській діяльності документ виступає як предмет і як результат праці. Так, планування, облік, інструктування відбуваються за допомогою найрізноманітніших документів. Тобто документація використовується як спосіб і засіб реалізації функцій, покладених на управлінський апарат [2, с.27].

В свою чергу процесуалісти під кримінально-процесуальними документами розуміють письмові документи, складені на підставі кримінального процесуального закону уповноваженим на те суб'єктом у зв'язку із здійсненням процесуального акту (виконанням процесуальних дій або прийняттям процесуальних рішень), в якому зафіксована інформація про хід та результати кримінально-процесуальної діяльності.

Кримінально-процесуальний документ відіграє суттєву роль у здійсненні кримінального провадження, виступає засобом реалізації учасниками кримінального провадження своїх повноважень, прав та законних інтересів, є однією з гарантій їх охорони та захисту. Так, зокрема:

1) висновки про обставини кримінального правопорушення під час досудового розслідування робляться на підставі зібраних матеріалів;

2) допустимість, достовірність та належність зібраної інформації у більшості випадків може бути підтверджена шляхом аналізу кримінально-процесуального документа, в якому зафіксовані джерело та процес її одержання;

3) кримінально-процесуальні документи свідчать про належне виконання вимог закону (наприклад, щодо роз'яснення учасникам кримінального провадження їхніх прав, обов'язків і забезпечення можливості здійснення цих прав і виконання обов'язків);

4) відповідні кримінально-процесуальні документи виступають юридичною підставою для застосування заходів забезпечення кримінального провадження (у тому числі, запобіжних заходів), а їх вмотивованість свідчить про наявність законних підстав для цього;

5) копії багатьох основних кримінально-процесуальних документів вручаються потерпілому, підозрюваному, обвинуваченому та іншим учасникам кримінального провадження з метою забезпечення їхніх прав, у тому числі, права на оскарження відповідних процесуальних рішень;

6) без складання кримінально-процесуальних документів були б неможливими виконання та реалізація прийнятих під час кримінального провадження процесуальних рішень.

Кримінально-процесуальні документи виконують інформаційну, пізнавальну, комунікативну, правозастосовну, правозахисну, засвідчуваль-

ну, виховну функції, забезпечують можливість здійснення правосуддя, виконання прийнятих процесуальних рішень, здійснення прокурорського нагляду, судового та відомчого процесуального контролю, відіграють організуючу й дисциплінуючу роль [4, с.8-9].

Якщо провести історичний дискурс, то можна констатувати, що у чинному КПК, на відміну від КПК 1960 року, законодавець більш широко підійшов до тлумачення поняття документу у кримінальному провадженні. Відповідно до статті 99 КПК документом є спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження.

До документів, за умови наявності в них відомостей, передбачених частиною першою статті 99 КПК, можуть належати:

- 1) матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі електронні);
- 2) матеріали, отримані внаслідок здійснення під час кримінального провадження заходів, передбачених чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України;
- 3) складені в порядку, передбаченому КПК, протоколи процесуальних дій та додатки до них, а також носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії;
- 4) висновки ревізій та акти перевірок.

Досить прогресивною є позиція законодавця щодо можливості використання в доказуванні документів оперативно-розшукової діяльності. Зокрема частиною другою статті 99 КПК унормовано положення про те, що матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», за умови відповідності вимогам статті 99 КПК, є документами та можуть використовуватися в кримінальному провадженні як докази [5].

У практичній діяльності слідчих підрозділів дане положення має цілу низку проблемних аспектів для своєї безперешкодної реалізації. В першу чергу це пов'язане із неналежною підготовкою оперативними підрозділами необхідної документації. По-друге, вимога відповідності документів статті 99 КПК досить часто ігнорується працівниками оперативних підрозділів, або ж тлумачиться у власний, інтерпретований спосіб, що у подальшому унеможливує їхнє використання як доказів. По-третє, проведеним нами аналізом встановлено суттєві колізії окремих

норм КПК, Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та низки відомчих наказів і інструкцій, які діють у даній царині.

Про коріння вказаних проблем у наукових колах точаться дискусії не одне десятиліття, але практична діяльність вимагає рішучих кроків на шляху їх вирішення. Саме тому слід підвищувати рівень фахової підготовки працівників правоохоронних органів, продовжувати впроваджувати у навчальні програми підготовки фахівців спеціалізовані курси прикладного характеру на кшталт практикумів зі складання різних процесуальних документів. Законодавцю слід більш динамічно продовжувати приводити чинні закони у відповідність із усталеними європейськими правовими традиціями, а окремим відомствам – власні нормативні документи узгоджувати із вимогами базових законів.

1. *Shvetsova-Vodka H.M. Dokumentoznavstvo: Navch. posib.* – K.: Znannya, 2007. – 398 s.
2. *Hlushchik S.V. Suchasni dilovi papery: Nav. posib. dlya vyshch. ta sered. spets. navch. zakl./ S.V.Hlushchik, O.V.Dyyak, S.V.Shevchuk.* – 4-te vyd., pererob. i dopov. – K.: A.S.K., 2005. – 400 s.
3. *Ukrayins'kyy radyans'kyy entsyklopedychnyy slovnyk: v 3-kh tomakh/ Redkol.: A.V. Kudryts'kyi ta in.* – K.: Holov. red. URE, 1986. – 2-he vyd. – T.1 – 755 s.
4. *Udalova L.D. Skladannya kryminal'no-protsesual'nykh dokumentiv u dosudovomu provadzhenni: Nav. posib. / L.D. Udalova, Yu.I. Azarov, V.V. Rozhnova, D.O. Savyts'kyi ta inshi.* – K.: KNT, 2013. – 376 s.
5. *Kryminal'nyy protsesual'nyy kodeks Ukrayiny [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg> (vstupyv v diyu z 20 lystopada 2012 roku).*

Басиста І.В. Місце та значення кримінальних процесуальних документів у доказуванні

Стаття присвячена дослідженню питання кримінальних процесуальних документів, їх місця та значення у доказування. Автор, розкриває поняття документ, кримінально-процесуальний документ, визначає з якою метою створений документ.

Актуальність наукової розвідки обумовлена насамперед тим, що поняття «документ» у наш час є найпоширенішим у науках, що вивчають різні способи зберігання та передачі в суспільстві знання або інформації. Документ потрібний людині саме для того, щоб ознайомитися з цією інформацією. З іншого боку, документ створюється людиною для того, щоб зберегти певне знання в часі та передати його іншим людям (споживачам інформації).

Кримінально-процесуальний документ відіграє суттєву роль у здійсненні кримінального провадження, виступає засобом реалізації учасниками кримі-

нального провадження своїх повноважень, прав та законних інтересів, є однією з гарантій їх охорони та захисту.

В цілому, зроблено висновок про те, що слід підвищувати рівень фахової підготовки працівників правоохоронних органів, продовжувати впроваджувати у навчальні програми підготовки фахівців спеціалізовані курси прикладного характеру на кшталт практикумів зі складання різних процесуальних документів. Законодавцю слід більш динамічно продовжувати приводити чинні закони у відповідність із усталеними європейськими правовими традиціями, а окремим відомствам – власні нормативні документи узгоджувати із вимогами базових законів.

Басиста І.В. Место и значение уголовных процессуальных документов в доказывании

Статья посвящена исследованию вопроса уголовных процессуальных документов, их места и значения в доказывании. Автор, раскрывает понятие документ, уголовно-процессуальный документ, определяет с какой целью создан документ.

Актуальность научного исследования обусловлена прежде всего тем, что понятие «документ» в наше время является самым распространенным в науках, изучающих различные способы хранения и передачи в обществе знания или информации. Документ нужен человеку именно для того, чтобы ознакомиться с этой информацией. С другой стороны, документ создается человеком для того, чтобы сохранить определенное знание во времени и передать его другим людям (потребителям информации).

Уголовно-процессуальный документ играет существенную роль в осуществлении уголовного производства, выступает средством реализации участниками уголовного производства своих полномочий, прав и законных интересов, является одной из гарантий их охраны и защиты.

В целом, сделан вывод о том, что следует повышать уровень профессиональной подготовки сотрудников правоохранительных органов, продолжать внедрять в учебные программы подготовки специалистов специализированные курсы прикладного характера вроде практикумов по составлению различных процессуальных документов. Законодателю следует более динамично продолжать приводить действующие законы в соответствие с принятым европейскими правовыми традициями, а отдельным ведомствам - собственные нормативные документы согласовывать с требованиями базовых законов.

Basysta I.V. Place and importance of criminal procedural documents in proving

The article investigates the question of criminal procedural documents, their place and importance in the proof. The author reveals the concept document, criminal document, defines the purpose of the created document.

The relevance of scientific exploration is due primarily to the fact that the concept of «document» in our time is the most common in the sciences that study the different

ways of storing and transmitting knowledge society or information. The document is the right of person to read this information. On the other hand, the document created by man in order to save some time and knowledge to pass it to others (consumers of information).

Criminal Procedure document plays a significant role in the proceedings as a means of implementing participants of criminal proceedings of its powers, rights and legal interests, is one of the guarantees of their safety and protection.

Overall, it is concluded that it should be raised the level of professional training of law enforcement officials to continue to implement educational training programs, specialized courses such as workshops for the assembly of various procedural documents. Lawmakers should proceed more rapidly bring existing laws into conformity with the established European legal traditions, and separate departments - own regulations align with the requirements of the basic laws.